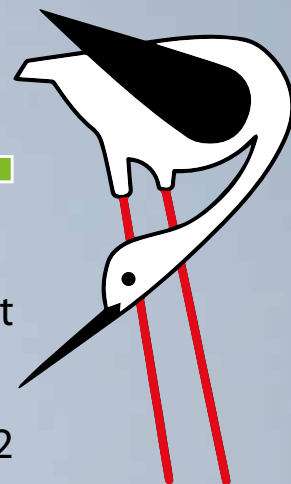

DE STELTKLUUT

Tijdschrift van Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut

Winter 2022

De Steltkluit

Uitgave van Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluit verschijnt 4x per jaar. Overname is toegestaan, mits met bronvermelding. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen.

Redactie:

Lucien Calle, Carola André, Jaap Verhelst, Ingrid Smit, Marleen Peeters en Bas de Maat
redactie@steltkluit.nl

Foto voorpagina:

VOLGT ZSM

Opmaak & Productie: De Ideeënfabriek van Pieters

Contributie 2023

De contributie bedraagt minimaal €25,00. Betalingen op rekeningnummer
IBAN: NL81 RABO 0136605540
Bic: RABONL2U
t.n.v. Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluit

Adresgegevens:

Postbus 319, 4530 AH Terneuzen
www.steltkluit.nl
info@steltkluit.nl

Website:webmaster@steltkluit.nl

Voor meer nieuws volg ons op Facebook
Steltkluit App (aanmelden via info@steltkluit.nl)

Planologiewerkgroep:
planologiewerkgroep@steltkluit.nl

Vogelwerkgroep:
vogelwerkgroep@steltkluit.nl

Werkgroep Landschapsbeheer:
landschapsbeheer@steltkluit.nl

Plantenwerkgroep:
plantenwerkgroep@steltkluit.nl

Insectenwerkgroep:
insectenwerkgroep@steltkluit.nl

Jeugdgroep:
jeugdgroep@steltkluit.nl

Bestuur:

Marleen Blommaert, voorzitter@steltkluit.nl
Vacant, secretaris@steltkluit.nl
Ria van Minnen, penningmeester@steltkluit.nl

Algemeen bestuurslid:

Huub Bun, Marian Sponselee

Jaargang 52, nummer 4, ISSN 1875-1385

Inhoud

Steltkluit

- 3 Boskernen of kleine bosjes**
Lucien Calle
- 6 Stadsvogels 2022**
Alex de Smet
- 10 Oppervlaktewaterverontreiniging door zwemmende honden**
Hanneke Versol
- 11 De verdwaalgast**
Peter Maas
- 12 De status**
Franklin L.L. Tombeur
- 13 Boekbespreking: Basisgids Wilde bijen**
Marleen Peeters
- 14 Korte berichten**
- 16 Bijzondere waarnemingen**
- 22 Agenda**
Jaap Verhelst
- 't Stekkertje**
- 24 Toon'aard: Ik zie, ik zie...**
Toon Hagenaar
- 26 NatuurToon: Ogen in het bos**
Toon Hagenaar
- 28 ToonsPuzzel: Filippine homoniemen**
Toon Hagenaar

Uiterste inleverdatum voor de kopij:

- Lentenummer 1 februari*
- Zomernummer 1 mei*
- Herfstnummer 1 augustus*
- Winternummer 1 november*

Lid worden?
www.steltkluit.nl/vereniging/lid-words

Grote boskernen versus kleine bosjes

Ecologische eigenschappen, ontwikkeling en beheer

Hoogbejaarde haagbeuk in de boskern van het Clingse bos

Lucien Calle (tekst & foto's tenzij anders vermeld)

In het kader van de Nationale Bossenstrategie zal er in Nederland de komende jaren veel bos worden aangeplant. De vraag is óf en hoe met ecologische facetten rekening wordt gehouden. De eerste signalen zijn dat dat zeker niet overal goed gebeurt. Er zijn veel ecologische aspecten. In dit artikel een pleidooi om rekening te houden met de leeftijd en de grootte van de bossen.

Nationale en provinciale ambitie

In Nederland komt er binnen 10 jaar 37.000 hectare bos bij en in Zeeland wordt er gesproken over 410 ha. De lat voor het aantal hectares is hiermee hoog gelegd. Daarmee dreigt het gevaar dat alle kansen die voorbij komen, direct zullen worden gegrepen en er lukraak in het landschap allerlei bos wordt aangeplant. Nu lijkt het er soms op dat organisaties overal op zoek zijn naar plekken waar ze nog wat bomen kunnen aanplanten. Noodzakelijk is het echter om steeds weloverwogen keuzes te maken voor de locaties en de bijbehorende bostypen. Daarbij behoort altijd een analyse van actuele en potentiële natuurwaarden van het beoogde terrein en de relaties met de omgeving.

Landschappelijk en cultuurhistorisch gezien is het goed om ook delen van Zeeland open te houden. Zeeland is van oudsher een meer open provincie en het is fijn om hier en daar een horizon te kunnen zien. Ecologisch gezien is de openheid van gebieden nuttig voor weidevogels, akkernatuur, kustvogels, ganzen, bloemdijksoorten, bijen ed. Waar dat bij het karakter en de schaalgrootte van het landschap past, namelijk de van oudsher kleinschaliger gebieden, is wel ruimte voor vergroening, zoals bos of andere beplantingsvormen. In dit stuk richten we ons op die landschappen waar wél verdichting mogelijk of wenselijk is.

Functieverdeling

Bij de presentatie van de plannen in Zeeland valt op hoe

weinig er soms vanuit boscologie gedacht wordt. Nu is dat op zichzelf ook wel een ingewikkelde materie. Wat voor de ene soortgroep goed is, is voor de andere juist weer slecht. Toch zijn er wel algemene principes waarmee gewerkt kan worden en er is recentelijk veel studiewerk verricht (bijvoorbeeld Vandekerhove 2019 en Valdés A et al., 2019). Een nuttige indeling kan gehanteerd worden tussen boskern- en bosrandsoorten. Uit de studie van Valdes et al. blijkt dat er een soort van functieverdeling tussen kleine en grotere bossen kan worden opgemaakt: de grotere, oudere bossen zijn vooral erg belangrijk voor het behoud van de biodiversiteit, terwijl de kleinere bosjes buitenproportioneel bijdragen tot het leveren van ecosysteemdiensten.

Bosranden

Kleine bosjes hebben een relatief grote randlengte en meestal geen echte boskern. Het bosbiotoop heeft in meerdere (buitenrand) of mindere (binnenin) mate het karakter van bosranden. Kleine bosjes blijken een hoger potentieel per oppervlakte te hebben om ecosysteemdiensten te leveren dan grote bossen. Het gaat dan bijvoorbeeld om bestuivingsdiensten en plaagdierbestrijders voor de landbouw. Daarbij moet wel gezegd worden dat veel van de typische bosrandsoorten eigenlijk geen echte bossoorten zijn. Het gaat bijvoorbeeld om warmtelievende insecten als vlinders, loopkevers, sluipwespen, zweefvliegen en bijen, die net zo prima kunnen leven in goed ontwikkelde hagen, wegbermen, verspreide struwelen ed. Zolang er maar warme

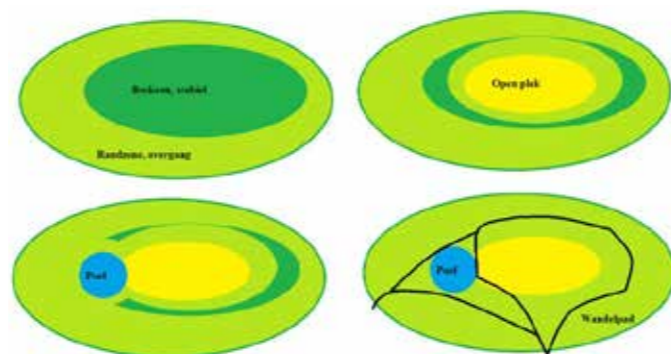
en windluwe plekjes met een redelijk aanbod aan bloemen is. Uiteraard geeft een grote verwevenheid van deze kleinere groene landschappelijke elementen met akkers een hoog rendement. Bosranden vergen een periodiek beheer om te voorkomen dat ze helemaal tot een strakke en rechte rand dicht groeien.

Boskernen

Boskernsoorten kunnen alleen leven in een bosmicroklimaat. Het milieu is daar 'gedempt'. De schommelingen in de temperatuur, het vochtgehalte, de zonbelichting en windsnelheden zijn er veel minder groot dan buiten het bos. In het stabiele bosmicroklimaat kunnen heel veel soorten leven. De typische boskernsoorten zijn meestal niet zo opvallend. Het gaat om uiteenlopende soortgroepen als paddenstoelen, springstaarten, duizendpoten, houtgebonden kevers en nog veel meer.

De invloed van het veel dynamischer gebied buiten het bos reikt vaak zo'n 100 meter het bos in. De hiernaast staande tekening toont schematisch in vier situaties het bos, de rand- en kernzone (lichtgroen en donkergroen), een nieuw aangelegde open plek (geel), aangelegde poel (blauw) en wandelpad. Hoe meer openheid in het bos, hoe minder van de boskern over blijft. Om het microklimaat van de boskern intact te houden is het daarom van belang het beheer heel extensief te houden en er geen open plekken te maken.

Effect open plek op bosdynamiek

Het effect van de aanleg van een open plek, poel en wandelpaden op de boskern

Langzame ontwikkeling boskerngemeenschappen

Jong bos kan snel groeien. Binnen 20 jaar kan al een hoge beplanting aanwezig zijn. De ontwikkeling tot een complete bos-climaxgemeenschap (volwassen stadium) gaat echter heel langzaam en kan wel enkele eeuwen duren. Bijvoorbeeld bij zomereiken ontstaan vaak grotere hoeveelheden dood hout in de stammen pas na 200 jaar! Korstmossamenkomsten op beuken in bossen zijn soms ook pas na enkele honderden

Mooi ontwikkelde bosranden in Braakman-Noord

Bloedrode smalboktor, foto Chiel Jacobusse

jaren volledig ontwikkeld. Groter bos is gunstig omdat dan het microklimaat stabiel is en er veel leefruimte is. Oud bos is positief omdat er dan veel tijd was zodat soorten zich konden vestigen. De combinatie van een groot en een oud bos is dus gunstig. Veel boskernsoorten hebben een trage verspreiding. Kolonisatie van jong bos door soorten als Bosanemoon, Gewone salomonszegel en Gele dovenetel gebeurt vanuit aanpalende bronpopulaties in oud bos, met snelheden van minder dan 5 tot 65 m per eeuw! (Baeten et. al., 2009). Gezien de zeer beperkte verspreiding, de meestal kleine restpopulaties, de gemiddeld grote afstanden naar de nieuwe bossen en de vele landschappelijke barrières, lijkt de kans dat deze soorten zich spontaan gaan vestigen bijna uitgesloten. Het Zeeuwse Landschap wil om deze reden een verkenning doen naar de mogelijkheden voor 'transplantatie' van deze boskernsoorten.

In onze streek

In Oost Zeeuws-Vlaanderen zijn er heel weinig oudere en grotere bossen. Het bos op het Smitschorre bij Axel is wel groot, maar relatief jong. Er zijn in onze streek wel oudere bosclementen, zoals in de Plasschaert en Karnemelkpolder bij Koewacht of het bos bij Sint Jansteen. Maar de bebossing daar rondom is ook jong. De beste oude boskernen, gezien leeftijd en grootte, zijn die op het Groot Eiland en het Clingse bos. Het bos op het Groot Eiland is minstens al 150 jaar oud. Recentelijk is er wel een deel weer gekapt. Het Clingse bos bevat veel heel oude hakhoutrelicten waaromheen een ca. 70 jaar oud bos staat. De laatste jaren zijn er door de droogte in combinatie met de vraat door bastkevers helaas wel grote gaten in geslagen. Toch gaat de beheerder, Het Zeeuwse Landschap, hier voor een boskernbeheer en worden zoveel mogelijk oudere en dode bomen gespaard. Dat Chiel Jacobusse in de zomer van 2022 precies daar de bovenstaande twee zeldzame boktorren vond, is dan ook geen toeval. De bloedrode smalboktor is gebonden aan dood naaldhout en *Stictoleptura scutellata* aan dode beuken. Deze laatste soort werd gevonden dichtbij een enorme dode beukenstam.

Vertaling naar het landschap

Er kunnen allerlei goede redenen zijn om bos op een bepaalde plek in het landschap te willen hebben, zoals recreatie, natuurbeleving of als buffer rond kwetsbare natuur. Daar waar in het landschap ruimte is voor vergroening en kijkend naar de

Stictoleptura scutellata, foto Chiel Jacobusse

ontwikkeling van boslandschappen vanuit de hier beschreven aspecten, zijn de volgende aanbevelingen van toepassing:

- * Kleine bosjes, hagen, struwelen ed. kunnen, gezien de ecosysteemdiensten, het best goed verweven worden met en doorheen het agrarisch landschap.
- * De weinige oudere en grotere boskernen die we in onze streek hebben, dienen te worden beschermd en kunnen het beste worden versterkt. Dat kan door een terughoudend beheer met veel zelfregulatie en bosaanplant er omheen.
- * Internationaal gezien zijn met name grotere natuurbossen op kleigrond zeldzaam. Het is dan ook wenselijk om groter bos op klei te realiseren.

De bosanemoon verspreidt zich slechts langzaam

Bronnen

- * Baeten L. et al., 2009. Zullen bosplantenpopulaties zich ooit vestigen in jonge bossen op voormalige landbouwgronden? *De Levende Natuur*.
- * Berg van den L., et al., 2022. Naar een strategie voor ontwikkeling van soortenrijke bossen op voormalige landbouwgronden. Kennisnetwerk OBN.
- * Vandekerckhove K., 2020. Coldspots' in bossen: belangrijke 'hotspots' voor bosgebonden soorten.
- * Vandekerckhove K., 2019. Status and development of old-growth elements and biodiversity in secondary succession of unmanaged temperate forests. Doctoraatscriptie UGent en INBO.
- * Valdés A. et al., 2019. High ecosystem service delivery potential of small woodlands in agricultural landscapes, Universiteit Gent.

Evaluatie stadsvogelonderzoek Katspolder-Zeldenrust Terneuzen 2022

Alex de Smet

Na een oververhitte zomer met uitschieters tot 40°C rijst de vraag hoe het de broedvogels is vergaan in de wijk Katspolder-Zeldenrust Terneuzen. Een deel van deze wijk wordt sinds 2008 jaarlijks geteld op broedvogels volgens de BMP-systeem van SOVON. Voor de ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied zie De Stelkluit Winter 2021 pagina 3. In 2022 is het gebied voor de 15e maal geïnventariseerd. Met een oppervlakte van 30 ha beslaat het 3,5% van de bebouwde kom van Terneuzen. In dit artikel een analyse van de onderzoeksgegevens 2022 die vergeleken zijn met de gegevens uit 2021 en 2009.

Onderzoeksinspanning

Op 27 februari vond de eerste telling plaats en 26 mei de laatste. In totaal werden 19 tellingen uitgevoerd, waaraan 12 uur en 36 minuten werd besteed. Er werden 666 waarnemingen verzameld.

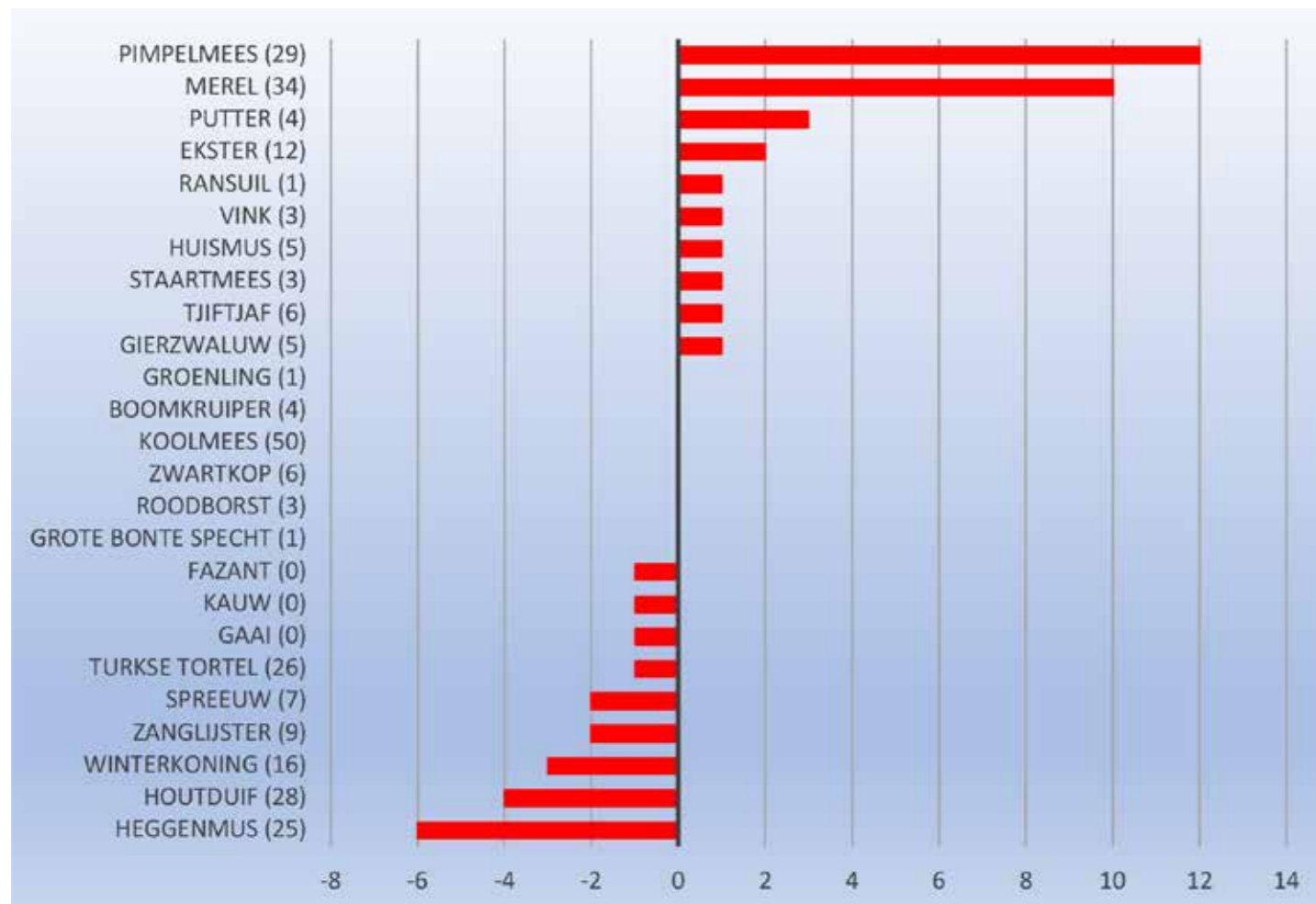
Onderzoeksresultaten

In 2022 zijn 278 territoria en 22 soorten vastgesteld. Ten opzichte van 2021 is het aantal soorten met 2 afgenomen en het aantal territoria met 12 toegenomen. In figuur 1 is per soort de toe- en afname ten opzichte van 2021 weergegeven.

Uit het overzicht blijkt dat de pimpelmees, merel en putter aanzienlijk zijn toegenomen. Soorten die stabiel zijn gebleven zijn o.a. boomkruiper, koolmees, zwartkop en roodborst. Afgenomen zijn met name heggenmus, houtduif en winterkoning. Vermeldenswaardig is de ransuil die na de afwezigheid in 2021 in 2022 weer is aangetroffen in het gebied.

Soortbespreking

Onderstaand de bespreking van de soorten die in 2022 het sterkst zijn toe- en afgenomen ten opzichte van 2021.

Figuur 1: Toe- en afname van de soorten waargenomen in 2022 ten opzichte van 2021 (soorten die in 2021 en 2022 niet zijn waargenomen zijn in dit overzicht niet weergegeven). Tussen haakjes het aantal territoria vastgesteld in 2022.

Pimpelmees

In 2022 zijn 12 territoria (n=29) meer vastgesteld dan in 2021 (n=17), een toename van 58%, dat is aanzienlijk. De uitbreiding van de soort manifesteert zich met name langs de oostrand van het telgebied rondom de vrijstaande woningen. Verder een toename in het noordwesten rondom de twee-onder-een-kapwoningen. Wat de aantallen betreft lijkt in 2022 sprake te zijn van een schijntoename. Het lagere aantal in 2021 ligt niet in lijn met de aantallen in de jaren daarvoor. Het aantal in 2022 sluit beter aan op de periode voor 2021. De aantalsverhouding pimpelmees-koolmees bedraagt in 2022 1:1,7, in 2021 was dit 1:3.

Figuur 2: territoriumlocaties pimpelmees 2021-2022

Merel

De merel lijkt dit jaar op het kantelpunt gekomen te zijn van afname naar toename. Het aantal territoria is in 2022 (n=34) met 10 toegenomen ten opzichte van 2021 (n=24). Desalniettemin worden de hoge aantallen van 2009 (n=79) nog niet gehaald. Dit jaar is de merel toegenomen in het noordoosten van het gebied rondom de bungalows en in het zuiden rondom de vrijstaande woningen.

Figuur 3: territoriumlocaties merel 2021-2-22

Putter

Lange tijd waren de aantallen laag met jaren waarin de putter in dit gebied niet voorkwam. Dit jaar zijn er 4 territoria gekarteerd, 3 meer dan in 2021. Deze toename ligt in lijn met de landelijke trend. Het gaat de soort voor de wind. De putter preferert grote tuinen met een rijke struikbegroeiing. De soort wordt dan ook aangetroffen in de tuinen rondom vrijstaande woningen en bungalows.

Figuur 4: territoriumlocaties putter 2021-2022

Naast de toename zijn er ook een aantal soorten die het dit jaar minder voor de wind is gegaan. Onderstaand een analyse van de meest in het oog springende soorten.

Houtduif

De houtduif is in 2022 met 4 territoria (n=28) afgenomen ten opzichte van 2021 (n=32). De meeste territoria bevinden zich in de tuinen rondom de vrijstaande woningen langs de oostrand van het gebied en een klein deel in het openbaar groen. In het noordelijk deel van het gebied zien we een duidelijke afname met name rondom de bungalows centraal in het gebied. Al lijkt de afname niet spectaculair, zorgelijk is wel dat het aantal geschikte broedbomen meer en meer afneemt. De oudere bomen hebben een leeftijd van 40-60 jaar die in sommige tuinen voor overlast beginnen te zorgen. Dit leidt in sommige situaties tot de kap van bomen.

Figuur 5: territoriumlocaties houtduif 2021-2022

Heggenmus

Alhoewel er nog een aanzienlijk aantal heggenmussen in het telgebied voorkomt is een afname van 6 (n=25) ten opzichte van 2021 (n=31) groot. Als we de territoriumlocaties 2022 vergelijken met die van 2021 dan zien we dat de heggenmus redelijk honkvast is en jaren op dezelfde locatie handhaaft. Opvallend is de grote afname in het zuidoostelijk deel rondom de vrijstaande woningen. Hier is het aantal territoria met 50% afgenomen. De oorzaak hiervan is niet bekend. De inrichting van de tuinen is min of meer ongewijzigd. De gelegenheid om hier te broeden is nog volop aanwezig. In mijn eigen tuin merk ik dat de heggenmus gevoelig is voor de vestiging van katten. Verder valt op dat rondom de centraal in het gebied staande bungalows het aantal heggenmussen bijna is verdubbeld.

Figuur 6: territoriumlocaties heggenmus 2021-2022

Een vergelijking tussen 2022 en 2009

Na 15 jaar broedvogelonderzoek is het interessant de aantallen 2022 te vergelijken met gegevens uit het verleden en dan specifiek het jaar met het hoogste aantal broedvogelterritoria en de meeste soorten. In 2009, een jaar na de start van dit meerjarig onderzoek, zijn de meeste soorten (n= 25) en territoria (n=299) vastgesteld. De top 10 van 2022 is vergeleken met de aantallen uit 2009. De toe- en afname hiervan is gerelateerd aan het terrein/woningtype. Uit de resultaten van dit vergelijkend onderzoek is af te leiden dat in de loop der jaren veel soorten hun territorium verplaatst hebben naar het openbaar groen. Dit doet zich het sterkst voor bij heggenmus, winterkoning, koolmees, en houtduif. Bij de koolmees wordt opgemerkt dat de afgelopen jaren steeds meer bewoners nestkasten ophangen in het openbaar groen die hiervan gebruik maken. Bij de merel wordt een aanzienlijke afname geconstateerd rondom de vrijstaande woningen, twee-onder-een-kapwoningen, rijtjeswoningen en bungalows met slechts een geringe toename in het openbaar groen. Dat een toenemend aantal soorten in de loop der jaren gebruik maakt van het openbaar groen is toe te schrijven aan het groen in particuliere tuinen dat meer en meer verdwijnt waardoor vogels noodgedwongen moeten uitwijken naar het openbaar groen. Hiermee wordt de waarde van het openbaar groen voor stadsvogels en de bufferfunctie die deze vervuld bij het verlies aan groen in particuliere tuinen benadrukt.

Dichtheid territoria 2022 versus 2009

In figuur 7 en 8 zijn de relatieve dichtheden 2009 en 2022 weergegeven. Het aantal clusters (rood-bruin: hoge dichtheid, groen: lage dichtheid) met een hoge dichtheid is in 2022 aanzienlijk lager dan in 2009. Opvallend is het aantal stadsvogels dat in het zuidelijk deel van het gebied met name langs de oostkant behoorlijk is afgenomen. Dit is in

tegenspraak met de inrichting van de tuinen die de afgelopen 15 jaar niet noemenswaardig veranderd is. Verder in 2022 aan de zuidwestzijde langs de Sloelaan ontwaart zich een verdere uitholling van het leefgebied van de stadsvogels, de omvang van de witte vlekken zijn hier illustratief. In 2009 waren hier al weinig stadsvogels aanwezig, anno 2022 komen hier amper nog stadsvogels voor. De verklaring hiervoor is dat het voor stadsvogels steeds minder aantrekkelijk is om zich hier te vestigen doordat de verstening en verschutting verder doorzet en er amper nog groen aanwezig is. De groenstrook aan de westzijde parallel aan de Rooseveltlaan blijft het goed doen. Hier is het aantal territoria en soorten stabiel. In het noordelijk deel vallen er langs de oostzijde 'gaten'. Ook hier zien we de negatieve impact van het verdwijnende groen in de particuliere tuinen. Door het grote verloop van eigenaar van de afgelopen 2-3 jaar zijn veel tuinen opnieuw ingericht waarbij veel groen verdwenen is.

Conclusie

In 2022 zijn 278 territoria en 22 soorten vastgesteld. Ten opzichte van 2021 een toename van 12 territoria en een afname van 2 soorten. De hogere aantallen zijn met name toe te schrijven aan de pimpelmees en merel. De merel lijkt met een toename van 30% uit het dal te klimmen. Bij de pimpelmees is hoogstwaarschijnlijk sprake van een ondertelling in 2021. Hierdoor wordt hogere aantal van deze soort in 2022 aangemerkt als een schijntoename.

Het aantal clusters met een hoge dichtheid is ten opzichte van 2021 verder afgenomen. Vergeleken met 2009 blijken in 2022 steeds meer stadsvogels zich te vestigen in het openbaar groen. Het stelselmatig verdwijnen van groen in de tuinen in ruil voor schutting en verharding lijkt hier debet aan te zijn. De constatering dat de met bomen en

struiken beplante groenstroken (openbaar groen) meer en meer getransformeerd worden naar grasperken doet de stadsvogels geen goed. Deze ingrepen leiden ertoe dat het stadsvogels steeds lastiger zo niet onmogelijk gemaakt wordt een geschikte plek te vinden om zich te vestigen. Dit benadrukt dat het openbaar groen een steeds belangrijkere functie inneemt als toevluchtsoord voor stadsvogels en zoveel als mogelijk behouden moeten blijven. Om deze functie te behouden vraagt dit om een meer op stadsvogels afgestemd beheer. In plaats van in één keer alle beplanting terug te zetten is het zaak dit meer gefaseerd uit te voeren en het kappen en snoeien meer in de ruimte te spreiden. Hiermee wordt een kaalslag voorkomen en hebben de stadsvogels de gelegenheid hiernaar uit te kijken.

Zoals in vorige rapportages al opgemerkt zet de verschutting en verstening gestaag door. Het aantal bewoners dat de beplanting vervangt door verharding (klinkers en grind) en schuttingen neemt nog steeds toe. Dit is een van hoofdoorzaken dat de stadsvogels in dit gebied stelselmatig afnemen, getuige de 'witte vlekken' in figuur 7. Om dit een halt toe te roepen is het zaak dat de eigenaren van particuliere tuinen en terreinbeherende instanties bij de inrichting van hun tuinen en gebieden bewuster omgaan met het inrichten, beheren en onderhouden hiervan.

De Nederlandse tuinen bestaan voor 46% uit tegels (bron: Direct Research). Om dit percentage te verlagen zijn er landelijke acties zoals het NK Tegelwippen. Deze initiatieven dragen positief bij aan de gedragsbeïnvloeding van de burger voor een groenere omgeving. Tot op heden (oktober 2022) zijn er in totaal 1.881.049 tegels verwijderd in ruil

voor groen. Ook de gemeente Terneuzen doet mee aan deze landelijke actie. Voor de geïnteresseerden verwijs ik naar de website NK Tegelwippen 2022 (nk-tegelwippen.nl). Hier worden tips gegeven om je tuin natuurvriendelijker te maken. Besef dat je door het groener maken van je tuin de stadsvogels een steun in de rug geeft. Maar dat niet alleen. De afgelopen jaren hebben we te kampen gehad met extreme weersomstandigheden in de vorm van extreem hoge temperaturen en extreme regenbuien. Door de tuin minder te verhard en meer groen zal de warmte beter geabsorbeerd worden en minder warm aanvoelen en het regenwater dat anders via de verharding versneld afgevoerd wordt heeft nu de tijd om opgenomen te worden in de tuin hetgeen de verdroging tegen zal gaan. Door op deze manier met je omgeving om te gaan zal het aangenamer zijn om in uw tuin te vertoeven en in ruil hiervoor zit u op de eerste rij van een vogelorkest.

Figuur 7: relatieve dichtheid 2009

Figuur 8: relatieve dichtheid 2022

Verontreiniging van oppervlaktewater door zwemmende honden

Spelende hond in het water, bij Axel.

Hanneke Versol (tekst) en Carola André (foto)

In de Delta-aanpak Waterkwaliteit wordt door verschillende partijen samen gewerkt om er voor te zorgen dat alle waterkwaliteitsdoelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) in 2027 gehaald zijn.

Resten van medicijnen en bestrijdingsmiddelen worden in steeds hogere concentraties aangetroffen in afvalwater en oppervlaktewater (naar schatting worden jaarlijks in Nederland 140 ton geneesmiddelen en 17 ton bestrijdingsmiddelen op het oppervlaktewater geloosd). Het beperken en tegen gaan van meststoffen, bestrijdingsmiddelen en medicijnresten in grond- en oppervlaktewater zijn nu de belangrijkste actiepunten voor waterbeheerders.

Ook huisdieren worden behandeld met medicijnen, en met vele bestrijdingsmiddelen tegen wormen, vlooien, teken en andere mijten zoals schurftmijten en huisstofmijten. Dit leidt waarschijnlijk tot normoverschrijding van deze middelen in het oppervlaktewater. De emissieroutes van de toepassing bij hond en kat (als halsband, tablet, spot on druppels, spray, shampoo) naar oppervlaktewater zijn in kaart gebracht.

Restanten hiervan horen te worden afgevoerd via klein chemisch afval en niet via het riool of het zwemwater. Bij halsbanden en druppels wordt de lipofiele werkzame stof opgenomen in de keratine van de opperhuid en haren, en slijt daar langzaam weer van af. De moderne anti-ectoparasitica zijn zo effectief dat ook een hond met een allergie voor vlooien of mijten redelijk jeukvrij kan blijven. Maar dat jaarrond of zgn. preventief behandelen is bijna nooit nodig. Een gezonde hond of kat hoeft alleen behandeld te worden als vlooien zijn gevonden op de huid, simpel met een vlooienkammetje. Met stofzuigen en kleedjes wassen, de vlooienkam en een enkele teek verwijderen kan een huisdier bijna zonder vlooienbestrijding. Chemische tekenbestrijding is alleen aan te raden wanneer veel of gevaarlijke teken worden gevonden. Eerst de diagnose, dan – gerichte – behandeling!

Blind of zgn. preventief behandelen met bestrijdingsmiddelen is slecht op alle fronten, en zeker voor het milieu! Goede diagnoses en adviezen door dierenartsen kunnen een groot verschil maken.

Hier valt veel winst te behalen. In 2008 is de nieuwe Wet Diergeneesmiddelen van kracht geworden. Bestrijdingsmiddelen voor gebruik bij koeien, schapen en paarden zijn sindsdien alleen op recept van de dierenarts verkrijgbaar, gekoppeld aan een monitoringsprogramma. Door gericht behandelen na onderzoek krijgt men een veel beter resultaat bij minimaal gebruik. Vooral bij paardenhouders werd voordien “blind” behandeld; men ontwormde veel te vaak waardoor ook resistentie een probleem dreigde te worden. Dit “alleen op recept” zou ook bij onze kleine huisdieren ingevoerd moeten worden. Omdat ze geen consumptiedieren zijn blijven ze bij de overheid buiten schot! Zeker lang werkende antiparasitica (langer dan 4 weken) zouden alleen bij uitzondering gebruikt moeten kunnen worden, met duidelijke waarschuwingen op de bijsluiters: niet wassen of laten zwemmen binnen een half jaar na toediening. Misschien is het verreweg het beste om honden helemaal niet te laten zwemmen. Het is meer een gewoonte van de baas dan plezier voor de hond, en het is nergens goed voor, zeker niet voor de natuur met broedende vogels, kwetsbare oevers en hopelijk schoon water.

Referenties:

- * Monique Mul e.a.: *Emissiereductie naar het oppervlaktewater van antivlooienmiddelen voor honden*. CLM, juni 2021.
- * www.helpdeskwater.nl

De Verdwaalgast

Peter Maas (tekst & foto)

Op zoek naar stille, verlaten plekjes. Een bankje, uitzichtpunt, rustpunt. En vooral: ergens middenin de natuur. Om je te verwonderen en stil te staan. Vandaag: Braakman-Noord.

Eén van de mooiste plekjes om de Braakman te beleven is vanaf het picknickbankje op de dijk langs het onverharde fietspad dat je vanaf de Savoyaardsweg in kunt gaan. De dijk maakt eerst een haakse bocht naar rechts en even later een wat flauwe bocht naar links. Daar kun je de dijk op naar het bankje. Zorg dat je wat te drinken of eten bij je hebt want het loont de moeite hier een paar uur te verblijven.

Voor ons ligt de Braakmankreek. De ooit zo machtige getijdengeul die vanuit de Westerschelde tot diep in Zeeuws-Vlaanderen doordrong. Op oude kaarten lezen we namen als De Souterick, Schorre vanden Isabelle Polder, Het Sasse Gadt, Akselsche Gat, Savojaard Plaat, Groote Stelle, Groot Hondegat, Kleine Stelle en natuurlijk De Braakman. Biervliet ligt dan nog op een eiland. De dijk die we vóór ons zien ligt daar al sinds 1542 toen de Lovenpolder werd bedijkt. De Braakman zelf werd pas in 1952 volledig aan de zee onttrokken door de aanleg van de Wevelswaaldijk. De dijk waar we nu op staan is van nog recenter datum. Ergens rond de eeuwwisseling aangelegd, vooral als afscheiding tussen natuur en silo, tussen stilte en gedoe. Het geeft ons nu de mogelijkheid om vanaf een hoogte van ongeveer 5 meter tot ver het gebied in te kijken.

Ik ben vroeg vandaag. Het is nog geen 7 uur in de ochtend. Op de een of andere manier, als je zo vroeg bent en het is nog donker, roept het herinneringen op aan de allereerste keren dat je op ontdekkingsstocht ging. Je hebt geen idee wat je

straks te zien gaat krijgen, waar je precies bent of wat je tegen zult komen. Langzaam wordt het lichter, en de temperatuur zakt nog wat. Boven het natte gras ontstaan flarden grondmist. Om 10 over 7 vaart er al een bootje over de kreek. De eerste fietser passeert een uur later. Heel stilletjes sluipt een vos voorbij die snel weer verdwijnt tussen de struiken. Het is een komen en gaan van ganzen. Niet alleen Grauwe gans, maar ook Grote Canadese Gans, Kolgans en Nijlgans. Het is één en al snateren, gakken, klagen, blazen en lachen. Waarschijnlijk hebben ze vannacht allemaal op het open water van de kreek geslapen en zijn in alle vroegte al even naar dit moeras toe gekomen. Er is onderling druk en zenuwachtig overleg: waar straks naar toe om te foerageren? Er zitten ook grote groepen hoog in de lucht, in de bekende V-vorm. Dit zijn echte trekkers op weg naar iets in het westen. De Sophiapolder, Waterdunen, inlagen bij Nummer Een, omgeving Damme in West-Vlaanderen, of trekken ze nog verder weg?

Een Buizerd meldt zich om kwart over 8 en over mijn fototas kruipt inmiddels een Zuidelijke Boomsprinkhaan. Tijd om terug te gaan. De koffie is op. Intens kunnen genieten van de ontwakende natuur, het langzaam lichter worden, een landschap dat zijn kleuren krijgt en een ongekende stilte vol vogelgeluiden. Een groepje van 15 Staartmezen, 3 Sijsjes, wat Koperwieken en een Sperwer wijzen me de weg terug. Als laatste noteer ik tegen 9.30 uur nog een Kneutje. Hoog in de toppen van een populier.

De status

Franklin L.L. Tombeur (tekst & foto)

Er zijn veel verschillende wijzen waarop men begint aan vogels kijken. Misschien wel net zoveel als er vogelaars zijn. Zelf heb ik een sterk vermoeden hoe het er bij mij is aan toegegaan. Belangrijk was dat ik op zeker moment te weten kwam dat Johan van den Steen (1928-1996), die ik al langer kende vanuit de zwemmerij, een vogelkijker was.

Van het een kwam het ander en ik ging vaak bij hem aan huis om het over vogels te hebben. Johan was voor mij een 'kenner', iemand aan wiens woord niet getwijfeld werd. Het was een tijd – eind jaren vijftig, begin jaren zestig – waarin nog maar heel weinig mensen vogels keken. Zelf kon ik als tiener vogels vaak nog niet op naam brengen of later bleek het toch een verkeerde determinatie.

De status

Johan had op een salontafeltje steeds de laatst verschenen Limosa liggen, het tijdschrift van de Nederlandse Ornithologische Unie, en bij onze gesprekken putte hij daaruit. Toen ik zelf in 1969 ook lid wenste te worden van deze gereputeerde Ornithologische Unie diende men nog door twee leden voorgedragen te worden. Uiteraard was Johan er een van.

Een van de zaken die bij Johan steevast aan de orde kwam, was het vastleggen van de status van een vogelsoort. Hij legde veel nadruk op het voorkomen van een soort in een bepaald gebied. In Canisvlief – als sinds de Tweede Wereldoorlog zijn vaste gebied – was hij steeds bezig met de status van elke vogelsoort. Was de Kleine Plevier een zomervogel of een doortrekker? De Spreeuw dan, een broedvogel, doortrekker? En de Blauwe Reiger een jaargast? Welke status een soort had was een cruciale vraag voor hem. En aangezien een status kan wijzigen, was hij daar veel mee bezig. Per soort en per status kwamen er lijsten en figuren die maandelijks en jaarlijks werden vastgelegd op bladen in groot formaat waarna alles weer werd opgeborgen in mappen per soort en per status. Mappen met jaargasten, dwaalgasten, zomervogels en ga zo maar door. Als we het over een soort hadden, was de status het eerste waarnaar hij verwees. Maar hij hield ook de status bij van elke soort in Zeeuws-Vlaanderen en in Nederland. Uiteraard leuk om vergelijkingen te maken. Dus nog meer tabellen, figuren, lijstjes en mappen, want zo'n status heeft natuurlijk steeds betrekking op een goed omschreven gebied. Om zo iets up-to-date te houden ben je wel enkele winteravonden zoet. Hij had die mappen steeds bij de hand. Misschien had Johan zich wel laten inspireren door het lezen van 'De vogels bij huis, in tuin en park' van Wolfgang Makatsch (1957) die stelde 'Men zal moeten vermelden of de genoemde soorten broedvogels, doortrekkers, wintergasten of dwaalgasten zijn (...) en of ze in de laatste jaren talrijker geworden zijn of dat hun stand achteruitgegaan is en zo ja, trachten erachter te komen aan welke oorzaken deze

achteruitgang te wijten is.' Wolfgang Makatsch (1906-1983) was een Duits auteur van een ganse reeks goede vogelboeken. Het was trouwens geen onbesproken figuur, want hij spioneerde mogelijk voor de Oost-Duitse Stasi maar ook voor het Westen en was voordien lid van de NSDAP (Nowak 2002,2005).

Witte Kwikstaart

In 1962 verscheen de 'Avifauna van Nederland' (CDNA 1962). Voor het eerst werd er een (officiële) lijst van de in Nederland waargenomen vogelsoorten en hun geografische vormen gepubliceerd. Johan bezat die publicatie en ze was voor hem zoiets als de heilige Graal. Hoewel... hij kon zich niet verzoenen met de status van zomervogel voor de Witte Kwikstaart (*Motacilla alba*). Er stond wel bij 'ettelijke winterwaarnemingen' maar dan nog, de *Motacilla alba alba* was in Canisvlief een jaarvogel. Dat die Haagse heren dat niet wisten... Zeeuws-Vlaanderen, lag dat niet in België? Johan koppelde die hele statussystematiek aan een vast gebied – in casu Canisvlief – en moedigde mij aan om zelf zo'n gebied ergens te gaan zoeken, te claimen en frequent te bezoeken. Zijn stelling was 'vogels kijken leer je het best door je op een vast gebied toe te leggen'. En gelijk had ie. Zo gezegd, zo gedaan. Ik koos voor een industrieterrein dichtbij mijn woonplaats. Enkele minuten met de brommer. Daar deed ik allerlei mooie waarnemingen en kon ik meteen ook van alle soorten de status vastleggen (Tombeur 1973), en natuurlijk lijstjes maken.

Voor de goede orde nog dit. Johans mappen met tabellen, lijsten enz. zijn veilig en wel in het Provinciaal Archief in Middelburg opgeslagen. Een mooi stukje materieel ornithologisch erfgoed dat heel treffend de waarde van de status onderstreept.

Literatuur

- *De commissie voor de Nederlandse Avifauna. 1962. Avifauna van Nederland. E.J.Brill, Leiden*
- *Makatsch W. 1957 Die Vögel in Haus, Hof und Garten. Neumann Verlag, Radebeul (Ned. vertaling 1964 Thieme, Zutphen)*
- *Nowak E. 2002 Erinnerungen an Ornithologen, die ich kannte Der Fall Makatsch. Anz.Ver.Thüring.Ornithol. 4, 267-304*
- *Nowak E. 2005 Wissenschaftler in turbulenten Zeiten. Stock & Stein, Schwerin*
- *Tombeur F. 1973 Avifauna van een industrieterrein in de Gentse kanaalzone 1968-1972. Rapport in eigen beheer.*

Boekentip: Basisgids Wilde bijen

Marleen Peeters (tekst) en Bert van Broekhoven (foto's)

Het Zilveren fluitje, de Tuinbladsnijder, de Klokjesdikpoot, het zijn prachtige benamingen voor verschillende soorten wilde bijen. Bijen en andere insectenbestuivers zijn essentieel voor ons ecosysteem en onze biodiversiteit. In totaal komen er in Nederland zo'n 350 soorten bijen voor. De helft daarvan staat op de Nationale Rode Lijst Bijen, zij dreigen te verdwijnen.

Bijen in het veld herkennen is niet altijd makkelijk. Daarom bracht Natuuruitgeverij KNNV de Basisgids Wilde bijen uit. Het boek is bedoeld als introductie in het leven van de wilde bijen en de kenmerken waarop je moet letten bij determinatie in het veld. Er staan 133 soorten in beschreven met informatie over het uiterlijk, de leefwijze, op welke planten de bij voorkomt en in wat voor soort omgeving je de bij kunt vinden. Ook de koekoeksbijen van de soorten worden genoemd. Dit zijn wilde bijen die hun eieren leggen in het nest van andere bijen. Ze parasiteren doorgaans op een vaste soort wilde bijen.

Deze veldgids is bedoeld voor iedereen die zich wat meer in wilde bijen wil verdiepen. Zelf vond ik dat het boek vooral aardig vanwege de achtergrondinformatie en als naslagwerk voor als je een specifieke bij gezien hebt.

Als je geluk hebt, kom je misschien in het veld de Schorviltbij tegen. Deze prachtige bij komt alleen voor in de Zeeuwse en Zuid-Hollandse delta en wordt soms gespot op Zulte.

Pieter van Breugel: Basisgids Wilde bijen. Deze veldgids is in 2020 uitgegeven door de KNNV Uitgeverij en kost € 24,50.

Pluimvoetbij

Grote Wolbij

Viltvleckzandbij

KORTE BERICHTEN

Jubileum

We hadden bedacht dat september een mooie periode zou zijn voor een jubileumfeest. Meestal is het dan immers mooi weer. De meeste mensen zijn weer terug van vakantie en hopelijk zijn we de volgende uitbraak van Corona voor. Qua weer hadden we ons duidelijk vergist en hadden we beter voor eind oktober kunnen kiezen. Ondanks het weer was het een mooie dag waar oude en nieuwe leden elkaar (weer) zagen en we konden genieten van interessante lezingen én heerlijke taart. De geluiden die we opvingen over de dag waren dan ook positief. Het feit dat veel evenementen de afgelopen jaren niet konden doorgaan had daar zeker mee te maken. We danken iedereen hartelijk die heeft bijgedragen om dit feest tot een succes te maken. Het komende jaar zullen we proberen een aantal focuspunten te formuleren. Als het goed is heeft u daar in de Algemene Ledenvergadering meer van gehoord. We wensen u goede feestdagen en hopen dat 2023 een mooi jaar wordt voor u en voor de vereniging.

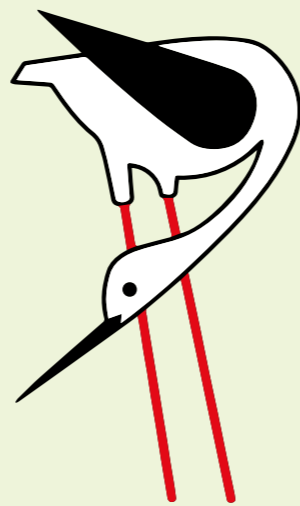
Het bestuur

Nieuw in 2023: Florastarter 50/50

Bericht van de plantenwerkgroep

Velen willen meer over wilde planten leren, maar hoe start je en waar? Voor de beginnende plantenliefhebber is er daarom in 2023 een eenvoudig aanbod van de Plantenwerkgroep: Florastarter 50/50. Je kan 50 soorten planten binnen een jaar (50 weken) leren kennen, en er 50 waarnemingen van invoeren. Daarvoor nemen leden van de plantenwerkgroep je gespreid over het jaar mee. Met hen bezoek je in vijf fijne wandelingen vijf verschillende biotopen en zo kan je als deelnemer daar heel laagdrempelig enkele plantensoorten leren kennen. Bij deze vijf wandelingen in eigen streek bezoek je bos, berm, schor en dijk, grasland, stoep en stad. Houd De Steltkluit agenda goed in de gaten en doe gewoon mee.

Meer info of vragen: Plantenwerkgroep@Steltkluit.NL

Als je een bloemetje van schijfkamille kneust, dan ruik je ... ananas!
Foto Nathalie De Somer

Contributie 2023

Hierbij een vriendelijk verzoek om de contributie voor 2023 te voldoen. Het minimumbedrag is 25 euro.

Een hoger bedrag is welkom.

Graag vóór 1 februari betalen op: NL81 RABO 0136605540 (BIC: RABONL2U)

Ten name van Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluit

Vermeld s.v.p. ook de naam van het lid als die niet overeenkomt met de tenaamstelling van de rekening.

Dat voorkomt ons een hoop puzzelwerk.

Goessche Diepfondsprijs voor Alex de Smet

Henk Castelijns (tekst)

Op 9 november 2022 ontvingen Alex de Smet en Peter Boelee de Goessche Diepfondsprijs voor hun werk aan Steenuilen in Zeeland. Peter is actief op Zuid-Beveland en Alex in Zeeuws-Vlaanderen. Alex is tevens de regiocoördinator Zeeland van de landelijke werkgroep voor bescherming van en onderzoek naar de Steenuil.

Alex organiseert sinds 2003 elke vier jaar een gebiedsdekkend onderzoek naar de Steenuil in Zeeuws-Vlaanderen.

Dit onderzoek wordt gedaan door leden van de vogelwerkgroepen van De Steltkluit en 't Duumpje. Op dit moment is hij voor het zesde keer waarnemers aan het werven. Het eerstvolgende onderzoek vindt namelijk plaats in het vroege voorjaar van 2023.

Bij het eerste onderzoek in 2003 werden 394 paren opgespoord en bij het tweede onderzoek in 2007 419. Het aantal broedparen voor geheel Zeeuws-Vlaanderen werd door hem toen geschat op 420-450. Dat was fors meer dan tot dan toe werd aangenomen. Alex toonde aan dat dat niet het gevolg van een toename was, maar van beter onderzoek. In de jaren daarna ging het met de Steenuil in Zeeuws-Vlaanderen bergafwaarts; 30% minder in 2019.

Beter onderzoek komt niet zomaar uit de lucht vallen. Het is het gevolg van een degelijke voorbereiding en een duidelijke instructie. Daarbij hoort wat betreft Alex, voor hen die nog niet vertrouwd zijn met het onderzoek, een instructie in het veld.

Uitreiking van de Goessche Diepfondsprijs op 9 november 2022. Van links naar rechts Alex de Smet, Peter Boelee, Anika Keijzer en Han Polman. Anika is ambtelijk secretaris en Han voorzitter van het fonds. Het fonds wordt beheerd door het Prins Bernhard Cultuurfonds. Foto Chiel Jacobusse.

Kwaliteit staat bij hem immers voorop. Gebieden waar geen waarnemer voor te vinden is, neemt hij zelf voor zijn rekening. Of die bij Retranchement of Nieuw Namen liggen doet er niet toe.

Steenuilen zijn holenbroeders. In Zeeuws-Vlaanderen broeden er nogal wat op woonerven. Ze vinden er natuurlijke broedholtes in knotwilgen, hoogstamfruitbomen en oude gebouwen en kunstmatige holtes in nestkasten. Vaak denken mensen er te zijn met het plaatsen van een nestkast, maar er is meer nodig. Er moet namelijk ook gegeten worden en wel dichtbij huis. Steenuilen eten muizen, insecten en regenwormen. Die heb je vooral op erven met een gevarieerde beplanting, een afwisseling van kort en lang gras, ruige overhoekjes, houtstapels etc. Aan een glad geschoren gazon of een raigrasveld hebben ze niets.

De Steenuil wordt als een ambassadeur voor het kleinschalige landschap beschouwd. In Alex hebben ze een prima vertegenwoordiger. Als Alex in verband met het onderzoek naar de Steenuil op een erf komt, heeft hij het steevast met de bewoners over de waarde ervan.

In verband met de uitreiking van de prijs werd Alex naar een bijeenkomst met presentaties over de Steenuil gelokt. Door de sprekers werd naar het moment toegewerkt. Toen verscheen ook zijn naaste familie. Die had meegekeken en -geluisterd in een naastgelegen ruimte. Dat die er ook waren, kreeg Alex toen pas in de gaten. Weet hij ook eens wat het is om ergens naar toe gelokt en vervolgens bespied te worden. Bij de Steenuilen doet hij immers niet anders.

Alex showt drie bijna vliegvlugge Steenuilen. Philippine Mosselpolder 26 juni 2007. Foto Henk Castelijns.

Uitleensysteem gereedschap en materieel

Jaap Verhelst (tekst & foto)

Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) zet zich al 40 jaar in voor behoud en bescherming van typisch Zeeuwse landschapselementen. Voor het behoud van deze landschapselementen is de inzet van vrijwilligers onontbeerlijk. Doordeweeks zijn veel vrijwilligers in de gehele provincie actief. In het weekend zijn ook nog eens veel vrijwilligers actief voor natuurverenigingen in Zeeland. Voor dat werk is gereedschap en materieel nodig. Een doorsnee knotgroep heeft al voor heel wat kapitaal nodig aan zagen, tangen en ladders. Dat gereedschap en materieel wordt veelal ter beschikking gesteld door SLZ. Maar Landschapsbeheer Zeeland heeft nog veel meer dan alleen maar tangen en zagen. Enkele jaren geleden is er een link op de

website geplaatst die je leidt naar een uitleensysteem. Dit systeem is gekoppeld aan de magazijnen van Landschapsbeheer. Daardoor is het voor werkgroepen van natuurverenigingen mogelijk om tijdelijk iets te lenen.

Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om voor bepaalde amfibieprojecten amfibievuiken, paddentrek overzetsel of schepnet te lenen. Voor aanplant van bomen kan een grondboor, spade

en sleg geleend worden. En er zijn persoonlijke beschermingsmiddelen te lenen zoals lieslaarzen, waadpakken en helmen. Voor zoogdieronderzoek zijn er batdetectors en cameravallen ter beschikking.

Via het uitleensysteem kan je een aanvraag doen. Als de aanvraag is goedgekeurd krijg je inloggegevens en zijn de voorraden in Terneuzen en Goes in te zien. Indien een verzoek is ingediend en goedgekeurd kan het gereedschap en/of materieel opgehaald worden bij één van de werkplaatsen.

De link is te vinden op de website van SLZ onder vrijwilligers: <https://landschapsbeheerzeeland.nl/vrijwilligers/gereedschapsuitleen>

Bijzondere waarnemingen en weetjes

Deze rubriek biedt ruimte voor korte bijdragen en anekdotes over leuke, opvallende, zeldzame of bijzondere waarnemingen die in de voorafgaande periode zijn gedaan. Als u een bijdrage wilt leveren kunt u die, vergezeld van een bijpassende foto, sturen naar redactie@stelkluit.nl

Zeldzame doodshoofdvlinder gevonden

Ingrid Smit (tekst) en Eveline D'Hoore (foto's)

'Ligt daar een vogel op straat te spartelen of is het een vleermuis?', dacht Eveline D'Hoore aanvankelijk toen ze op een regenachtige dag een verzwakte en verkleumde doodshoofdvlinder vond. Die verwarring is niet zo vreemd. De doodshoofdvlinder is een van de grootste pijlstaartvlinders met een voorvleugellengte van 52 tot 60 millimeter, waarmee hij wel 54 kilometer per uur kan vliegen. Zijn naam ontleent de vlinder aan een op een doodshoofd lijkende tekening op zijn borststuk.

De doodshoofdvlinder leeft als standvlinder in het diepe zuiden van Europa en in delen van Afrika en Azië. In het voorjaar kunnen deze vlinders lange trektochten naar het noorden maken en worden dan tot in Scandinavië gezien. Het aantal vlinders dat ons land bereikt wisselt van jaar tot jaar. Hij wordt niet vaak gespot. Voor 2022 staat de teller van waarnemingen.nl op negennegentig. De doodshoofdvlinder heeft een handige manier gevonden om zijn forse lijf te voorzien van voldoende voedsel. Hij haalt niet alleen zelf nectar uit bloemen, maar kruipt ook in bijennesten waar hij precies tussen de raten past. In die raten boort hij vervolgens gaatjes en zo kan hij van de honing slurpen. Geheel zonder risico is dit niet, want bijen steken indringers meestal dood. De doodshoofdvlinder heeft een truc om dit te vermijden. Hij produceert dezelfde feromonen (geurstoffen) als bijen, waardoor de bijen de honingdief vaak niet opmerken.

Ook de opvallend felgekleurde rupsen van de doodshoofdvlinder worden wel eens in Nederland gevonden, vooral op aardappelplanten maar ook op andere soorten uit de Nachtschadefamilie. Om te verpoppen kruipten deze rupsen in de grond. Als dat vlak voor de winter gebeurt, zullen ze nooit een vlinder worden. Het is hier te koud. Daarnaast blijken vrouwtjesvlinders die in noordelijke gebieden 's zomers uit de pop kruipen

De doodshoofdvlinder heeft een doodshoofd op zijn borststuk

vaak onvruchtbaar. Als vlinder kunnen ze de Nederlandse winter nog niet overleven.

Eveline wist niet goed wat zij met de zieltogende doodshoofdvlinder aan moest. Zij zette hem in een emmer met wat olijftakjes, ging op internet op zoek naar informatie en plaatste een vraag op de app van de Insectenwerkgroep. Moest ze haar vondst hier laten overwinteren en hem voeren met honing of hem toch maar weer de vrijheid geven? Jens Bokelaar, die bij de Vlinderstichting werkt, antwoordde dat de volwassen vlinders met bijvoeren nog 4 tot 5 weken leven, dus de winter zou de vlinder niet doorkomen. Daarbij zou de vlinder in een kleine ruimte ook nog eens zijn vleugels kunnen beschadigen. Bokelaar dacht dat het toch het beste zou zijn de vlinder vrij te laten. Mogelijk, zou hij zuidelijker streken bereiken, al was dat niet te garanderen. Eveline besloot zijn advies op te volgen. Ze verzorgde de doodshoofdvlinder nog een paar dagen en toen hij weer wat levendiger werd, gaf ze hem de vrijheid terug: 'Ik wilde hem niet in gevangenschap laten sterven, maar hem nog een kans geven op een paar mooie vluchten.' Op een zonnige dag in oktober liet ze hem vrij.

Brede wespenorchis

Brede wespenorchis (Epipactis helleborine subsp. helleborine)

Bert Vanden Berghe (tekst & foto)

Hoewel deze inheemse orchidee op het eerste zicht niet zo heel hard opvalt, is het toch een bijzondere plant. Net als veel andere orchideeën houdt die namelijk insecten voor de gek.

Maar voor ik dat uitleg, eerst even iets over... schimmels! Want ook die komen hier om de hoek kijken. Dat zit zo: de meeste orchideeën zijn erg veeleisend qua groeiplaats. Dat komt omdat in de meeste gevallen de ultrafijne zaadjes pas ontkiemen nadat ze contact hebben gemaakt met specifieke schimmels in de bodem. Deze schimmels staan op hun beurt in contact met bepaalde planten in de buurt, en zorgen voor een uitwisseling van voedingsstoffen. Vaak zijn dat suikers die de plant via fotosynthese produceert, in ruil voor mineralen die

de schimmel veel beter dan de plant uit de grond weet te halen. Net als in onze mensenwereld zijn de 'handelsposities' niet altijd evenredig verdeeld. Zo profiteren orchideeën vaak meer van de diensten van de schimmel dan dat ze er iets voor terugdoen, zeker als de plantjes nog jong zijn.

Naast dit voedselnetwerk zijn orchideeën ook vaak gespecialiseerd in één bepaalde bestuiver. Ze imiteren met hun bloem het lijf van een insectenvrouwtje. Bij wespenorchissen lijkt de tekening

Brede wespenorchis

binnen in de bloem op de vorm van een wesp. Bovendien produceert dit plantje geurstoffen die precies hetzelfde zijn als de feromonen van een vrouwtjeswesp! Aangelokt door deze feromonen proberen de mannetjes met de bloem te paren. Tijdens die pogingen krijgen zij stuifmeelklompjes op de kop geplakt, met een stofje dat even goed werkt als secondenlijm. Bij het bezoek aan een volgende bloem blijft een deel van het stuifmeel achter op de stamper. Zo wordt de orchidee bestoven.

Orchideeën stonden vroeger vrijwel allemaal op de rode lijst, maar sinds de nieuwe Natuurwet van 2012 zijn veel plantensoorten, inclusief vele orchideeën niet langer beschermd, ook de wat meer algemene Brede wespenorchis niet (meer). Toch hopen we dat deze soort het goed blijft doen. Aan de ene kant profiteert de soort van zachte winters, maar de verdroging van de bodem is nadelig voor de schimmels die de soort nodig heeft, en daardoor blijken veel orchideeën toch vroegtijdig af te sterven.

(Bronnen van de tekst: ecopedia.be, Oecologische flora van Nederland, wikipedia)

Broedzorg bij de Gewone kielwants (Elasmucha grisea)

Bert Vanden Berghe (tekst & foto)

Toen ik de voorbije zomer deze wants zag, dacht ik eerst dat het beestje geparasiteerd was - maar wat opzoekwerk leerde dat het hier om een heel bijzonder gedrag van deze soort gaat: broedzorg!

Niet meteen iets wat je verwacht bij wants... Broedzorg komt inderdaad slechts bij 1% van alle op aarde levende insecten voor. Dat is ook het geval bij het genus Elasmucha, waartoe deze wants behoort.

Het vrouwtje van de Gewone kielwants legt meestal 1x in haar leven eitjes (tot zo'n 40-tal) en beschermt de eitjes en later de jonkies met haar eigen lijf, meestal tot na de 2de vervelling. Daarna blijft ze ook nog in de buurt om haar jonge kroost (de nimfen) te begeleiden tot ze volwassen zijn.

Maar het gaat nog verder dan dat: als er een ander legsel in de buurt is, wordt dat ook door het vrouwtje beschermd.

Ook zoeken de vrouwtjes elkaar op en bewaken elkaars jongen waardoor grote

hoeveelheden nimfen kunnen worden aangetroffen.

Mooi, toch?

PS: De Engelse naam van deze wants geeft trouwens al wat weg: Parent Shield bug.

PS2: op de rug van deze wants kan je een wit bolletje zien. Dat is een (larve van een) mijt die meelift. Ik heb nog niet kunnen achterhalen welke mijt dit mogelijk kan zijn...

Gewone kielwants beschermt jonge nimfen.

(Bronnen van de tekst: wikipedia, Aglaia Bouma (Insectenrijk), waarnemingen.be)

Kerkzesoog (Segestria florentina)

Bert Vanden Berghe (tekst & foto)

Deze foto nam ik in juli, toen we ons nog volop in een ongekende hittegolf bevonden. Ook deze Kerkzesoog - of Florentijnse muurspin- (Segestria florentina) had het blijkbaar te warm die dag, want zo vaak zie je ze overdag niet buiten hun schuilplaats koekeloeren...

Dit vrouwtje had haar nestje gemaakt in een gaatje in één van de betonnen paaltjes van onze schutting. Enkele maanden daarvoor had ik er ook al eentje opgemerkt op de muur van onze garage.

Kerkzesoog

Deze vrij grote en van oorsprong mediterrane spin is in Nederland zeldzaam, maar wordt wellicht vanwege het milde (zee)klimaat, en misschien ook geholpen door de klimaatverandering, zo nu en dan gezien in Zeeland.

Typisch voor spinnen uit de familie van de Zesoogspinnen (Segestriidae) is het langwerpige, cilindervormige achterlijf, en de rusthouding, vaak met 3 pootparen naar voren gericht.

Het vrouwtje van de Kerkzesoog heeft opvallend metallisch groen glanzende kaken (dat kan je op deze foto zeer mooi zien). Bij het mannetje zijn de kaken bronskleurig.

Zesoogspinnen maken een buisvormige schuilplaats van spinrag in holen, kieren in muren, rotsen, tussen stenen of schors. Vanuit de trechtervormige opening van deze woonbuis lopen meerdere signaaldraden of 'struikeldraden' stervormig naar buiten. De spin wacht in het donker de prooi af, waarbij de voorste 3 pootparen buiten de opening van de woonbuis steken. Wanneer een prooi een signaaldraad raakt, schiet de spin razendsnel naar buiten om de prooi te overmeesteren, gif in te spuiten en vervolgens het nest in te slepen.

Het vrouwtje legt trouwens ook haar eitjes in deze webtunnel, en sterft dan vaak. Wanneer de jonge spinnetjes uitkomen, is hun eerste hapje vaak hun moeder...

Op zich is deze spin al een heel bijzondere verschijning, maar daarnaast is het ook één van de weinige spinnensoorten in Nederland die een mens kunnen bijten. Bij de meeste spinnen zijn de kaken niet groot of sterk genoeg om dat te kunnen. De beet is naar verluidt net zo pijnlijk als een wespensteek.

Gelukkig zijn deze spinnen, net als de meeste soorten, totaal niet agressief en gaan ze alleen bijten als ze zich écht in het nauw gedreven voelen.

Dus toch maar niet aaien, en vanop veilige afstand de indrukwekkend zwartgroen glanzende kaken bewonderen! :-)

(Bronnen van de tekst: waarneming.nl, wikipedia, André de Baerdemaeker & Steven Campbell - Natuurlijk Rotterdam)

Zandzakdrager (Dahlica triquetrella)

Bert Vanden Berghe (tekst & foto)

Eind september merkte ik iets gekks op: een klein, langgerekt hoopje zand - ik dacht gewoon een vuiltje - bewoog zich langsheen onze buitenmuur omhoog. Ik wreef m'n ogen uit en keek nog eens goed: uit dat (nog geen centimeter grote) dingetje kwamen vooraan een bruin kopje, een paar minuscule segmentjes van een insectenlijfje en enkele pootjes tevoorschijn. Het diertje was koppig en vastberaden zijn vrachtje van korreltjes en stukjes plantenmateriaal naar boven aan het zeulen, gewoon recht de muur op. Ik nam een foto en Obs hielp me op weg: dit bleek een Zandzakdrager. Wat ik hier zag was de vrouwelijke rups van een klein, onopvallend bruin nachtvlindertje.

Zandzakdragers worden zelden opgemerkt: het rupsje hult zich in een camouflagepak van zandkorrels, kleine onderdelen van insecten en planten - dan val je op de grond al helemaal niet op natuurlijk :-)

De vrouwelijke rups verblijft haar hele leven in dit zelfgebouwde huisje, en zal daarin ook verpoppen. Eens verpopt blijft ze vleugelloos. De mannetjes hebben wel vleugels: zij vliegen weg en gaan op zoek naar een vrouwtje. Die komen na verpopping uit hun zakje en wachten op een mannetje. (Bij de zakdragersfamilie gaat het mannetje zelfs vaak al klaarzitten bij de pop van een vrouwtje, om ermee te paren zodra die uitkomt.)

Maar wat blijkt nu: in de Benelux (en grote delen van Europa) verschijnen nooit mannetjes! Alleen vrouwtjes worden gezien. Deze leggen vruchtbare eitjes zonder dat er een mannetje aan te pas komt. Dat heet ongeslachtelijke voortplanting (of parthenogenese), iets wat ook veel voorkomt bij bv. bladluizen.

Zandzakdrager

De natuur vlakbij, gewoon in onze tuinen en omheen onze huizen, blijft toch verbazen...

PS: Over zakdragers (en Kokermotten) vond ik online deze mooie pagina: <https://keesboelenatuur.blogspot.com/2014/05/vlinders-uit-eeen-zakje.html>

(Bronnen van de tekst: keesboelenatuur.blogspot.com, vroegevogels.bnnvara.nl, wikipedia, waarneming.nl)

Hoe slim zijn kraaiachtigen?

Lucien Calle, Marleen Peeters (tekst) en Bert van Broekhoven (foto)

Walnoten zijn heel voedzaam maar hebben wel een nadeel. Ze zijn heel hard en voor vogels moeilijk te kraken. Zwarte kraaien zijn er dol op, maar ondanks hun forse snavel kunnen ze de noten niet open krijgen. Nu zijn kraaien vindingrijk en kunnen ze trucjes gebruiken. Ze laten de noten vanaf een flinke hoogte op straat vallen, waarbij ze kapot slaan en ze de inhoud kunnen oppeuzelen. Zoals ook meeuwen dat met keiharde oesters doen. Op internet kun je allerlei verbazingwekkende filmpjes vinden over de intelligentie van kraaien. Zoals bij een stoplicht, waarbij de kraaien bij het laten vallen van de noten rekening houden met de momenten waarop het licht op rood springt...: heel slim! Bij oma in de tuin op Vogelwaarde staat een grote walnotenboom, die jaarlijks veel vruchten draagt. We zien in de herfst dagelijks zwarte kraaien met noten in de bek wegvliegen. Blijkbaar zijn toch niet alle kraaien even pienter en moeten ze het aanleren. De tuin is omringd door akkers waarvan de bodem zacht is. De noten die op de akkers vallen, breken daarom niet open. Nu ligt er een verhard pad tussen de akkers en precies daar ligt het vol met walnootresten: geniaal! Maar één (of enkele, dat kunnen we helaas niet zien)

van de kraaien kunnen dat blijkbaar niet snappen. Die blijft het hardnekkig op de akkers proberen. We zien dat dier wel 20 keer achter elkaar vanaf zo'n 10 meter hoogte de noot laat vallen. En dat dagen achtereen: helemaal niet slim! Het kauwtje is de kleinste kraaiachtige in Nederland en doet in intelligentie niets onder voor zijn grote broer. Zijn walnoten al lastig te kraken, dan zijn de zwarte walnoten (*Juglans nigra*) de overtreffende trap. Deze noten zijn zó hard dat ze zonder gereedschap niet open te krijgen zijn. De groep juveniele kauwen in het parkje voor mijn huis

moet duidelijk deze les nog leren: een paar proberen er noten te kraken terwijl een paar andere uit de groep toekijken. Anders dan de kraaien, proberen de kauwtjes de op de straat liggende noten te lijf te gaan. Een nieuwsgierige ekster komt de kunst afkijken. Na twee dagen proberen is de les geleerd: de kauwtjes gaan op zoek naar iets anders eetbaars. De ekster doet er wonderlijk genoeg een dag langer over om tot dezelfde conclusie te komen. Niet zo'n slim exemplaar of zijn die kauwen gewoon slimmer?

www.DeGroteVerleiding.nl

Ooit zoiets moois gezien?

DE GROTE VERLEIDING

een biologische supermarkt met de lekkerste, verste en gezondste producten, veelal uit de regio: We bezorgen de boodschappen wekelijks in heel Zeeland bij onze klanten aan de deur.

Paviljoen 't Schor Paal

Restaurant Paviljoen 't Schor

Havenstraat 54 • NL - 4569 TL PAAL

Danny en Christien Buijsrogge

0031 6 25 38 22 77

paviljoen@tschor.nl • www.tschor.nl

de Bierkreek

BIOLOGISCHE ROZENKWEKERIJ

Adverteren? info@steltkluut.nl

Dierenkliniek
AXEL
0115-561488

Tuin aanleg • Onderhoud • Planten • Bomen rooien
Snoeiwerk • Stronken frezen • Haardhout

van der Maas
Groenbeheer

06 - 107 555 86 • vdmgroenbeheer@gmail.com

KELVIN TERMINALS
CORRIE MACCOLL LIMITED

Adverteren? info@steltkluut.nl

Agenda

DECEMBER

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum vrijdag 23 december
Activiteit Hoogwatertelling
Tijd 13.00 uur
Plaats Bezoekerscentrum Saeftinghe
Info Telling vanaf de dijk (3 uur), geen laarzen nodig. Een telling gaat bijna altijd door. Bij extreme weersomstandigheden wordt soms een telling afgelast. Dat gebeurt per WhatsApp en per e-mail, tenminste 1,5 uur voor het begin van een telling. Voor degene die geen lid zijn van de e-mail- of Whatsapp-groep is het handig om je vooraf aan te melden bij castelijns@zeelandnet.nl. Dan blijf je op de hoogte van eventuele wijzigingen.

Wergroep Plantenwerkgroep
Datum dinsdag 27 december
Activiteit Eindejaarsplantenjacht
Tijd Vanaf 10.30 uur
Plaats Hengstdijk, parkeerplaats bij de school.
Info Vanaf Kerst 2022 tot 3 januari 2023 is het weer Floron Eindejaarsplantenjacht. Elk jaar doet de plantenwerkgroep uit Oost-Zeeuws-Vlaanderen hieraan mee. Je kan elke dag stippen op de kaart zetten, maar op 27 december zoekt de PWG in Hengstdijk één uur samen naar zoveel mogelijk bloeiende wilde planten. Het is vaak verrassend hoeveel bloeiende soorten we vinden. Deze activiteit is leuk voor starters én gevorderden. We verzamelen om 10:30 in Hengstdijk op de parkeerplaats bij de school. Aansluitend drinken we koffie etc. in dorpscentrum De Schuur om het florajaar gezellig af te sluiten. Voor de zoekkaart en het doorgeven van vondsten: <https://www.floron.nl/plantenjacht>. Interesse om mee te doen en neem je nog niet deel aan de app groep: mail naar Plantenwerkgroep@steltkluut.nl.

Wergroep Landschapsbeheer
Datum zaterdag 31 december
Activiteit Knotten
Tijd 9.30 uur
Contact landschapsbeheer@steltkluut.nl
Info Gezellig in het landschap aan de slag. Vanaf ca. 9.30 uur tot 16.00 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem.

JANUARI

Wergroep Landschapsbeheer
Datum zaterdag 7 januari
Activiteit Knotten
Tijd 9.30 uur
Contact landschapsbeheer@steltkluut.nl
Info Gezellig in het landschap aan de slag. Vanaf ca. 9.30 uur tot 16.00 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem.

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum zaterdag 14 januari
Activiteit Laagwatertelling
Tijd 10.45 uur
Plaats Bezoekerscentrum Saeftinghe
Info Enkele vrij zware routes in het schor (5-6 uur, laarzen nodig!) en twee routes op de dijk (2-4 uur, geen laarzen nodig). Eten en drinken meenemen. Een telling gaat bijna altijd door. Bij extreme weersomstandigheden wordt soms een telling afgelast. Dat gebeurt per WhatsApp en per e-mail, tenminste 1,5 uur voor het begin van een telling. Voor degene die geen lid zijn van de e-mail- of Whatsapp-groep is het handig om je vooraf aan te melden bij castelijns@zeelandnet.nl. Dan blijf je op de hoogte van eventuele wijzigingen.

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum donderdag 19 januari
Activiteit Vergadering vogelwerkgroep
Tijd 19.30 uur
Plaats Edvard Grieghof 113, Terneuzen
Contact vogelwerkgroep@steltkluut.nl

Wergroep Landschapsbeheer
Datum zaterdag 21 januari
Activiteit Knotten
Tijd 9.30 uur
Contact landschapsbeheer@steltkluut.nl
Info Gezellig in het landschap aan de slag. Vanaf ca. 9.30 uur tot 16.00 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem.

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum zaterdag 21 januari
Activiteit Hoogwatertelling
Tijd 12.45 uur
Plaats Bezoekerscentrum Saeftinghe
Info zie 23 december

Wergroep Jeugdgroep 't Stekkertje
Datum zaterdag 21 januari
Activiteit Gelukkig nieuwjaar beestenbende
Tijd 13.30u – 15.30u
Plaats Lokaal Steltkluut, Edvard Grieghof 113, Terneuzen. Ingang rechts om de hoek.
Aanmelden jeudgroep@steltkluut.nl
Info "Een supergezellige quiz- en spelletjesmiddag om het jaar mee te beginnen. Welk team weet het meest van de natuur? Je mag verkleed komen als dier zodat het zeker een te gekke beestenbende wordt. Toegang: gratis voor jeugdleden, €2,50 voor niet-lid kinderen."

FEBRUARI

Wergroep Landschapsbeheer
Datum zaterdag 4 februari
Activiteit Knotten
Tijd 9.30 uur
Contact landschapsbeheer@steltkluut.nl
Info Gezellig in het landschap aan de slag. Vanaf ca. 9.30 uur tot 16.00 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem.

Wergroep Steltkluut
Datum zaterdag 11 februari
Activiteit Wandeling Groot Eiland
Tijd 13.00 - 16.00 uur
Plaats Parkeerplaats Achtste Verkorting Hulst
Aanmelden info@steltkluut.nl
Info Stevige wandeling over particulier gebied. Aanmelden verplicht.

Wergroep Jeugdgroep 't Stekkertje
Datum zaterdag 11 februari
Activiteit Nestkasten en insectenhôtels maken
Tijd 13.30 - 15.30 uur
Plaats Braakmanboerderij
Aanmelden jeudgroep@steltkluut.nl of appgroep Stekkertje
Info Het is nu nog winter maar voor je het weet is het weer lente. Vandaag gaan we daarom alvast nestkastjes timmeren en insectenhôtels knutselen. Aan het eind van de middag mogen jullie de bouwwerken mee naar huis nemen. Geef ze een mooi plekje in de tuinen kijk je ogen uit wanneer de logees arriveren. Toegang: gratis voor jeugdleden, €2,50 voor niet-lid kinderen vanaf 6 jaar.

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum zondag 12 februari
Activiteit Laagwatertelling
Tijd 10.15 uur
Plaats Bezoekerscentrum Saeftinghe
Info Zie 14 januari

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum donderdag 15 februari
Activiteit vergadering vogelwerkgroep
Tijd 19.30 uur
Plaats Edvard Grieghof 113, Terneuzen
Contact vogelwerkgroep@steltkluut.nl

Wergroep Landschapsbeheer
Datum zaterdag 18 februari
Activiteit Knotten
Tijd 9.30 uur
Contact landschapsbeheer@steltkluut.nl
Info Gezellig in het landschap aan de slag. Vanaf ca. 9.30 uur tot 16.00 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem.

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum zaterdag 18 februari
Activiteit Hoogwatertelling
Tijd 11.45 uur
Plaats Bezoekerscentrum Saeftinghe
Info zie 23 december

Wergroep Steltkluut
Datum vrijdag 24 - zondag 26 februari
Activiteit Hattem weekend
Plaats Hattem, Koeweg 17
Aanmelden info@steltkluut.nl
Info Er is weer genoeg te doen om een weekendje naar Hattem te gaan. De werkzaamheden bestaan onder andere uit het neerhalen van risico bomen. Ook u bent uitgenodigd. We verblijven in het kampgebouw. Het vertrek uit Terneuzen is vrijdag in de late middag/vroege avond. We proberen zoveel mogelijk samen te rijden. In de loop van zondagmiddag zijn we weer terug. Iedereen die meehelpt kan kosteloos mee.

MAART

Wergroep Landschapsbeheer
Datum zaterdag 4 maart
Activiteit Knotten
Tijd 9.30 uur
Contact landschapsbeheer@steltkluut.nl
Info Gezellig in het landschap aan de slag. Vanaf ca. 9.30 uur tot 16.00 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem.

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum zondag 12 maart
Activiteit Laagwatertelling
Tijd 9.30 uur
Plaats Bezoekerscentrum Saeftinghe
Info zie 14 januari

Wergroep Landschapsbeheer
Datum zaterdag 18 maart
Activiteit Knotten
Tijd 9.30 uur
Contact landschapsbeheer@steltkluut.nl
Info Gezellig in het landschap aan de slag. Vanaf ca. 9.30 uur tot 16.00 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem.

Wergroep Steltkluut
Datum zaterdag 25 maart
Activiteit Wandeling Groot Eiland
Tijd 9.00 - 12.00 uur
Plaats Parkeerplaats Achtste Verkorting Hulst
Aanmelden info@steltkluut.nl
Info Stevige wandeling over particulier gebied. Aanmelden verplicht.

Wergroep Vogelwerkgroep
Datum zaterdag 25 maart
Activiteit Hoogwatertelling
Tijd 15.45 uur
Plaats Bezoekerscentrum Saeftinghe
Info zie 23 december

Wergroep Jeugdgroep 't Stekkertje
Datum zondag 26 maart
Activiteit Overleven in de natuur
Tijd 13.30 - 15.30 uur
Plaats Natuurspeeltuin Terneuzen
Aanmelden jeudgroep@steltkluut.nl of app groep Stekkertje
Info Zou jij je kunnen redden in de natuur? Hoe kom je aan eten en drinken en hoe vind je de weg? Deze middag gaan we ook een kampvuur maken en hutten bouwen. Toegang gratis voor jeugdleden; €2,50 voor niet-lid kinderen vanaf 6 jaar.

Aankondigingen voor de agenda kunt u sturen naar jaapverhelst@hotmail.com

De geplande activiteiten en bijeenkomsten van de verschillende werkgroepen zijn (ook) in de online agenda te vinden, zie steltkluut.nl/agenda Voor korte termijn initiatieven van de insecten-, planten- en vogelwerkgroep: sluit je aan bij de diverse Whatsapp groepen.

Ik zie, ik zie...

Grote groene sabelsprinkhaan

Dagpauwoog

Toon Hagenaar (tekst en foto's)

In het verhaaltje van Mart denkt Anouk ogen te zien in het bos. Deze ogen zijn er niet echt. De plekken op de boom bootsen deze na. Op de foto hieronder zie je een uitvergroting van een dier. Weet je wat het is?

Het zijn plekken op de onderste vleugels van een vlinder. Weet je het al? Inderdaad, het is een dagpauwoog. Zo op de foto lijken het heel grote ogen. Wij als mens schrikken daar niet van. Een koolmeesje wel. En dat is precies de bedoeling. Door deze ogen lijkt de dagpauwoog veel groter. Want een dier dat zulke grote en felle ogen heeft, moet wel gevaarlijk zijn. Als de dagpauwoog zijn vleugels dicht heeft zoals op de volgende foto, zie je iets anders. Wat valt je op? Juist, de kleuren zijn weg. Zo valt de vlinder minder op. De ene keer bootst de dagpauwoog iets na, namelijk grote ogen. De andere keer valt hij niet op in zijn omgeving. Allebei zijn het vormen van camouflage. Weet je wat dat betekent? Het betekent je onzichtbaar maken of je onopvallend maken. Met een moeilijk woord noemen we dit ook wel mimicry. WikiKids zegt hierover: Camouflage komt veel voor in de natuur. Dieren kunnen schutkleuren hebben, dan lijkt de huid van het dier bijvoorbeeld op de grond waar hij op leeft. Sommige dieren hebben hun camouflage hard nodig tegen roofdieren. Sommige dieren gebruiken camouflage als een soort bedrog. Maar er bestaat ook mimicry als een dier een gevaarlijker dier nadoet zodat hij niet gepakt wordt door roofdieren. Dieren zijn goed in zich te verstoppen. Dat doen ze om te overleven. Het voordeel hiervan is dat een dier andere dieren kan zien zonder zelf gezien te worden. Zowel roofdieren als prooien gebruiken allebei camouflage.

In de natuur kennen we verschillende vormen van nabootsing. In kleur, in vorm, in geluid en zelfs ook in geur.

Nabootsing in kleur.

Sommige dieren vallen niet op in hun omgeving. Dat komt door hun kleur. Dit noemen we ook wel de schutkleur. Op deze manier beschermen ze zich tegen roofdieren. Een bekend voorbeeld hiervan is een jonge zeehond. Die is net zo wit als het ijs. Alleen heeft de ijsbeer, die hem zoekt, precies dezelfde schutkleur. Dus spelen ze voor elkaar verstoppertje. De een ziet de ander niet, hopelijk voor het zeehondje ook andersom. Nachtvlinders hebben vaak ook minder opvallende kleuren. Een voorbeeld daarvan is het gamma-uiltje. Wanneer die neerstrijkt op een stam van een boom, is hij bijna onzichtbaar. Zo ook de grote sabelsprinkhaan op de foto. Op dezelfde manier doen platvissen dat ook. Een tong, een schar en een tarbot hebben een schutkleur die perfect past bij het zand waar ze zich half in ingraven. Natuurlijk is er een de beste in het nabootsen van de kleur. Dat is de kameleon. Die kan door zijn huid in verschillende kleuren te veranderen, helemaal opgaan in zijn omgeving.

Nabootsing in vorm

Een zweefvlieg doet het op een andere manier. Die doet het juist door op te vallen. Door de zwartgele strepen op zijn achterlijf lijkt hij veel op een gevaarlijke wesp. Daar denk je ook gelijk aan als je hem ziet vliegen. Dat is zijn grote truc. Je deinst voor hem terug, want je wilt geen steek krijgen. Dat is precies de bedoeling: je afschrikken. Net zoals bij de ogen van de dagpauwoog. Bij de ogen denkt het koolmeesje een groter dier te zien. Bij de zweefvlieg denken dieren, maar ook wij mensen, aan de steek die we kunnen krijgen. Het nabootsen in vorm kan ook op een andere manier. Denk maar eens aan een wandelende tak. Dit insect kan heel goed plantendelen nadoen. Zoals takjes, bladeren,

uitlopers, stukjes schors. Niet alleen hun vorm, maar ook hun kleur komt overeen met de planten waarop ze leven.

De beste imitator is de mimische octopus. Hij leeft in ondiep water van de Indische en de Stille Oceaan. Deze octopus kan ongeveer 15 dieren nabootsen. Zoals een zeeslang, een rog, een koraalduivel, kwallen, zeesterren of koraal. Zoek hem maar eens op bij YouTube.

Nabootsen in geluid

Het gebeurt weleens dat je in de tuin loopt. Je hoort een vogeltje zingen en je denkt: dat is een merel. Of: dat is een roodborstje. Je zoekt hem, en ziet een totaal andere vogel zitten. Mispoes! Het is een vogel die ze nadoet. Het is een spreeuw.

Hoe hij het voor elkaar krijgt is een raadsel. Hij kan zelfs het geluid van een autosirene nadoen. Of het fluitje van de conducteur. Er is al eens een trein vertrokken door het geluid van deze vogel. Zelfs het gekwaak van kikkers kan hij feilloos nadoen. Bepaalde oneetbare nachtvlinders uit de familie van de beervlinders maken klikkende geluiden. Dit doen ze als reactie op het ultrasone geluid dat een vleermuis maakt. Er zijn eetbare nachtvlinders die precies dezelfde geluiden nabootsen. Nadat een vleermuis kennis heeft gemaakt met de oneetbare, zal hij de eetbare nu mijden.

Zo maken de rupsen van het gentiaanblauwtje ook gebruik van een geluid. De mieren waarop ze parasiteren herkennen dat. Het lijkt heel erg op dat van de mierenkoningin. De mieren vertroetelen zo de rups vertroetelen met lekkers.

Nabootsen in geur

Er zijn enkele soorten vlinderlarven die als prooi in een mierennest terecht komen en dan een geur afscheiden waardoor ze in plaats van te worden opgegeten juist worden beschermd en vertroeteld door mieren. Een voorbeeld daarvan is het gentiaanblauwtje.

Niet alleen dieren bootsen iets na. Ook binnen de plantenwereld zien we dit terug. Zoals bij de bijenorchis. De bloem lijkt op een vrouwtjesbij en deze trekt door zijn vorm de mannetjesbij aan. De mannetjes komen eerder uit en zien ineens een vrouwtje voor zich. Dit is de lip van de bloem. Ook verspreidt de bloem dezelfde geur als de vrouwtjes. Het mannetje wordt hier opgewonden van en wil paren. Het kruipt in de bloem en neemt stuifmeelpakketjes mee die hij weer overbrengt op een volgende bloem. Stinkzwammen en sommige aronskelken kunnen een geur van lijken verspreiden. Dit doen ze om bijvoorbeeld

bromvliegen aan te trekken. Die komen op de geur af, denkend dat het om een dood dier gaat. Dat is niet zo. Deze planten produceren deze geur voor de verspreiding van sporen of voor bevruchting.

De na-apers onder de dieren of de planten lijken niet meteen op hun model. Dit duurt heel lang. Soms wel duizenden jaren. Dit proces van aanpassing noemen we ook wel evolutie. Het gaat dus niet van de ene op de andere dag. En er moet ook een reden zijn om zich aan te moeten passen.

Bessenbandzweefvlieg en gewone wesp

Grote stinkzwam

Grauwe Schildwants

Ogen in het bos

Toon Hagenaar (tekst en foto's)

Mart loopt met Anouk in het bos van de Braakman. Ze zijn daar samen met de ouders van Mart. Die lopen voorop.

Anouk kijkt een beetje angstig om zich heen.

'Mart,' fluistert ze. 'Voel je dat ook?'

'Wat?' vraagt Mart.

'Niet achteromkijken.' Anouk fluistert nog zachter. 'We worden bekeken!'

Mart schrikt. Gelijk kijkt hij achter zich.

'Niet doen!' fluistert Anouk.

'Wat zie je dan?' Mart fluistert nu ook.

'Ogen,' zegt Anouk. 'Overal in dit bos zijn ogen.'

'Maar ik zie er geen,' zegt Mart.

'Je kijkt niet goed,' zegt Anouk. 'Kijk daar!'

Anouk wijst naar een boom.

'En die ook,' zegt ze. 'En die daar. Dat is nog niet alles.'

Ze fluisteren ook nog tegen elkaar. Dat is nog enger.'

Mart kijkt naar zijn mama. Die is blijven staan.

Zijn papa is doorgelopen. Die kijkt naar de toppen van de bomen. Ze bewegen flink heen en weer.

Mama heeft gehoord wat Anouk zegt. Ze weet even niet wat ze moet zeggen.

'Wat bedoel je?' vraagt ze aan Anouk. 'Ik zie niets.'

'Echt niet?' zegt Anouk. Ze begrijpt het niet. 'Zie je die grote ogen niet?'

Grote ogen! Ook dat nog. Mama Esther heeft niets gezien. Hoe kan ze grote ogen over het hoofd zien?

Ineens hoort ze Mart een geluid maken.

Als ze naar hem kijkt, verbergt hij zijn gezicht. Ze weet wat dat betekent. Hij lacht haar en Anouk uit.

Wat heeft Mart gezien? En waar is Anouk bang voor?

'Bedoel je deze?' zegt Mart. 'En die en die?'

Anouk knikt. Mama ziet ook waar haar zoon naar wijst.

Ze is opgelucht.

Even dacht ze dat de twee haar voor de gek hielden. Dat ze kabouters of elfjes zagen. Daar heeft hij wel de leeftijd voor.

'Deze kijkt wel heel donker,' zegt Mart.

Mama volgt de uitgestoken vinger. Ze kijkt naar de stam van een boom. Daar ziet ze twee vormen in de bast.

Ineens begrijpt ze Anouk.

Die twee vormen lijken op heel grote ogen. Ze staan niet op één lijn. Daardoor lijkt het of ze kwaad kijken. Dat heeft Mart goed gezien.

'Wat zijn het eigenlijk?' vraagt Mart aan zijn mama.

'Ik weet het niet,' zegt ze. Ze roept naar papa Reda. Die draait zich om.

'Weet jij wat voor bomen dit zijn?' vraagt Mart.

Papa loopt terug. Hij kijkt naar het blad van de boom.

'Dit zijn grauwe abelen,' antwoordt hij. 'Het is een soort populier. Die hebben dit heel erg sterk. Maar een beuk kan ze ook hebben.'

'Hoe komen ze eraan?' vraagt Anouk.

'Dat weten ze niet precies,' zegt papa. 'Het kunnen litten zijn van afgezaagde takken. Alleen is men daar niet zeker van.'

'Weet opa het wel?' vraagt Mart.

Papa schiet in de lach. 'Nee, die weet het ook niet. De bast vormt deze ruitachtige vormen. Waarom is niet duidelijk. Misschien heeft de boom last van bastwoekering.'

'Wat weet je nog over deze boom?' vraagt Mart.

'Het is een kruising,' zegt zijn papa. 'Tussen een witte abeel en een ratelpopulier. Hij groeit hier al heel erg lang.'

'En het blad?' vraagt Mart.

Papa kijkt op de grond. Daar vindt hij nog een blad.

'Kijk,' zegt hij.

Mart en Anouk komen dichterbij. Ze zien een gegolfd blad. De ene kant is groen. De andere kant is zilvergrijs en licht behaard.

'Hoor je dat geluid?' zegt Mart. 'Komt dat ook van deze grauwe abeel?'

Papa knikt. 'Dat heeft weer met de Latijnse naam te maken. Paipallein is Grieks voor schudden of trillen.

Daar is "populier" waarschijnlijk van afgeleid.'

Anouk is ineens niet bang meer. 'Ik noem hem oogjesboom,' zegt ze vrolijk.

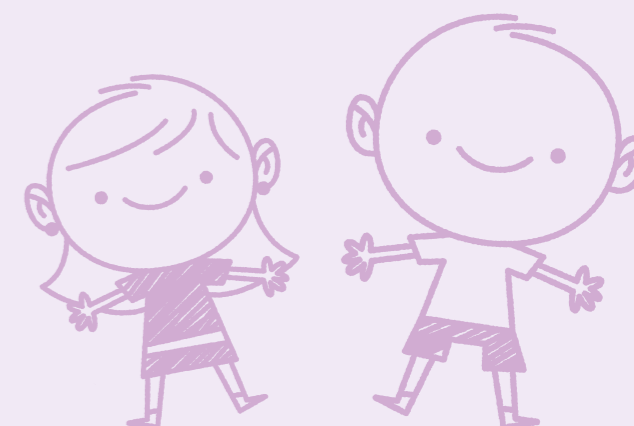
'Dat heb je goed gezegd,' zegt papa. 'Zo wordt hij ook wel genoemd.'

Ogen

Grauwe abeel

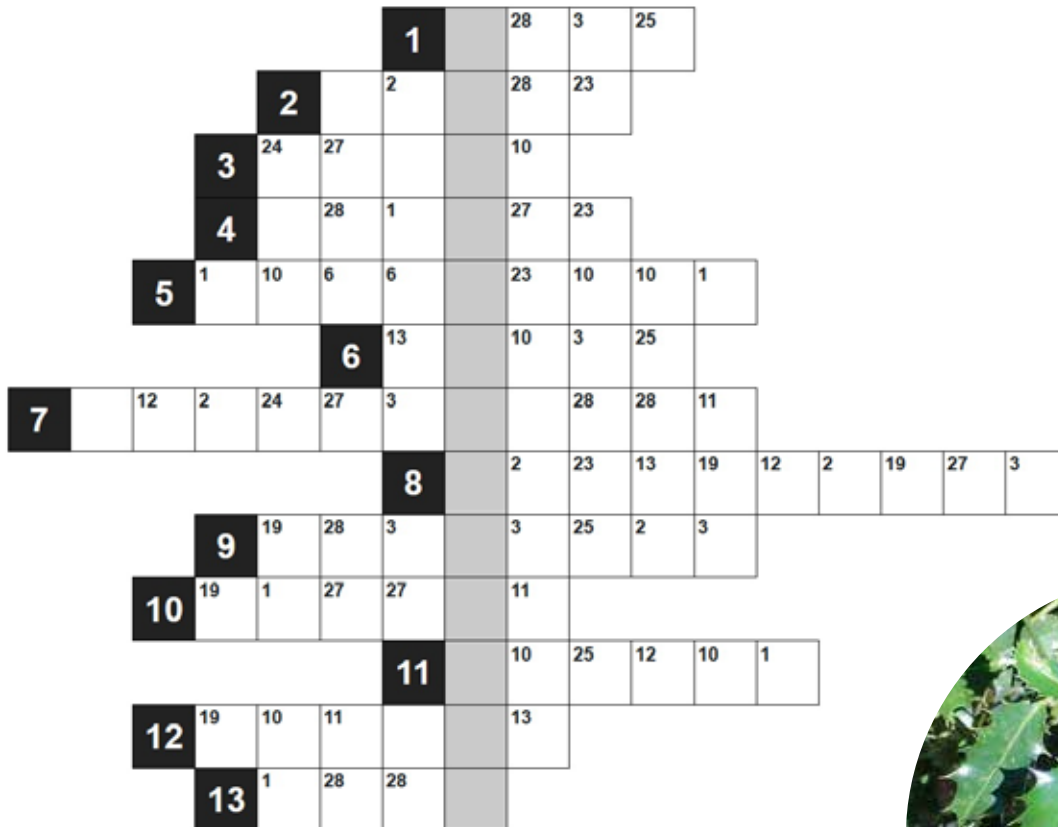

Homoniemen filippine

In de natuur lijken dingen op elkaar. Dat is ook zo met sommige woorden. Als ik zeg MUIS, waar denk je dan aan? Aan een klein diertje of aan de muis van je computer? Deze woorden die hetzelfde klinken noemen we homoniemen. Bij deze puzzel ga je op zoek naar woorden die hetzelfde klinken. Dus als er staat bij een omschrijving: een struik en een plaatsnaam, dan is de oplossing HULST. Want hulst is zowel een struik als een plaatsnaam. Zo ook met SPIN. Dat is een dier en een snelbinder voor je fiets.

Wanneer een woord is ingevuld, kunnen de letters van het woord die in een vakje met een nummer staan overgezet worden naar de gelijk genummerde vakjes in de rest van het diagram.

Het doel van de puzzel? Alles invullen. Ieder woord heeft iets te maken met de natuur.

1. Lichaamsdeel en een platvis
2. Bloem en muziekinstrument
3. Dier waarover je kunt lopen in zwart en wit
4. Groente en zit aan een boom
5. Babyspeelgoed en mannetjesdier
6. Glijdt over de grond en kun je mee spuiten
7. Iemand die veel kan, dier met veel pootjes
8. Jonge vogel of een onhandig iemand
9. Vorstin of belangrijkste bij in een volk
10. Wordt rood in heet water en een sterrenbeeld
11. Grote kat en dure auto
12. Jonge poezen en bloesem
13. Zit in je haar en is ook een bloem

De oplossing lees je in de grijze vakjes.

Weet je wat het is? Het heeft iets te maken met verliefd zijn.